

SESJE I KONFERENCJE NAUKOWE

Sprawozdania

Rola mniejszości narodowych w kulturze i oświacie polskiej od XVIII do XX w. (1939 r.)

Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Wrocław 9-10 października 1996 r.

Organizatorami przygotowywanej już od roku Międzynarodowej Konferencji Naukowej na temat: „Rola mniejszości narodowych w kulturze i oświacie polskiej od XVIII do XX w. (1939 r.)” byli pracownicy Zakładu Historii Oświaty i Wychowania w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego we Wrocławiu pod kierownictwem dr. Stefanii Walasek.

Na konferencję wpłynęło 28 referatów i komunikatów z kilkunastu ośrodków naukowo-badawczych z Polski i państw sąsiednich.

Wykład wprowadzający został wygłoszony przez prof. dr. hab. Krystynę Matwiejowską, który dokonując historycznego przeglądu mniejszości narodowych w Polsce odniósł się do charakterystycznych relacji państwa polskiego do mniejszości narodowych. Szczególny nacisk został położony na mniejszość ormiańską.

Obrady plenarne rozpoczął referat prof. dr. hab. Witolda Wojdyły z Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu zatytułowany „Stanowisko obozu narodowo-demokratycznego wobec idei pluralizmu kulturalnego w stosunku do mniejszości narodowych w II Rzeczypospolitej”. Autor odniósł się przede wszystkim do kwestii związanych z szeroko rozumianą problematyką szkolnictwa dla mniejszości narodowych. Działania obozu narodowego wobec mniejszości narodowych w Drugiej Rzeczypospolitej autor odczytał z jednej strony jako wyraźną reasekurację interesu narodowego, z drugiej zaś — jako celowe programowe działanie, konsekwentnie zmierzające w kierunku budowy państwa narodowego.

Obrady plenarne kontynuował z tego samego środowiska naukowego dr. Michał Strzelecki (UMK Toruń), który poddał rozważaniom stanowisko ruchu ludowego wobec zagadnienia pluralizmu w stosunku do mniejszości narodowych w II Rzeczypospolitej. W przekonaniu autora ruch ludowy akceptował zasadę swobodnego rozwoju kulturalnego mniejszości narodowych, chociaż w odniesieniu do poszczególnych mniejszości narodowych była ona różnicowana i uwarunkowana stopniem akceptacji państwa polskiego. Referent przyjął, że realizację pluralizmu kulturalnego ludowcy traktowali jako formę reasekuracji polskiego interesu narodowego i państwowego.

Na zakończenie obrad plenarnych wysłuchano komunikatu z badań dra Krzysztofa Jakubika z WSP w Bydgoszczy, który przedstawił problem mniejszości narodowych w piłsudczyńskiej doktrynie wychowania państwowego.

Po przerwie obrady przebiegały w dwóch sekcjach tematycznych. Problematyka poruszana w Sekcji I dotyczyła mniejszości narodowych w kulturze i oświacie polskiej w XVIII i XIX wieku. Obrady Sekcji I rozpoczął prof. dr hab. Bogdan Rok, który odniósł się w swoim referacie do mniejszości ormiańskiej, a w szczególności do duchowieństwa rzymsko-katolickiego pochodzenia ormiańskiego w Rzeczypospolitej. Prof. dr hab. Lech Mokrzecki wygłosił referat „Znaczenie mniejszości narodowych w Prusach Królewskich na przykładzie wybranych reprezentatów środowiska patrycjatu i uczonych w XVIII wieku”. Stwierdził, że sytuacja etniczna w okresie staropolskim na terenie Prus Królewskich jest zagadnieniem złożonym i na podstawie aktualnego stanu badań trudnym do pełnego scharakteryzowania. Problemy narodowościowe były bowiem wtórne wobec różnych zatargów o charakterze politycznym, społecznym i ekonomicznym.

Następnie mgr Wolański z Uniwersytetu Wrocławskiego zaprezentował tematykę dotyczącą testamentów ormiańskich. Kolejny referat z tego samego środowiska naukowego dra Romana Stępnia, przedstawił wkład Bazyliańców do kultury i oświaty polskiej na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego w okresie Komisji Edukacji Narodowej. Kolejne wystąpienie prezentowało udział mniejszości niemieckiej w życiu kulturalno-oświatowym Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego, które przedstawił dr Adam Winiarz z UMCS w Lublinie. Dr Beata Krawiec z Uniwersytetu Wrocławskiego wygłosiła komunikat z badań „Rola profesorów reprezentujących mniejszości narodowe w Uniwersytecie Charkowskim w początkach jego istnienia (1805-1820)”. Autorka podejmując próbę przedstawienia roli, jaką odegrali dla rozwoju kulturalnego, oświatowego czy cywilizacyjnego ziem ruskich profesorowie – cudzoziemcy zatrudnieni w Uniwersytecie Charkowskim uważa, że ich oddziaływanie odbywało się co najmniej w dwojaki sposób: 1) poprzez prezentowanie w czasie wykładów zagadnień naukowych z poszczególnych dyscyplin, określanie stanu wiedzy z danej dziedziny, pola badań studentom oraz 2) poprzez angażowanie się w różnego rodzaju działalność popularyzatorską i kształcącą w środowisku.

Drugiego dnia obrady w Sekcji I poświęcone były mniejszościom narodowym zamieszkującym Galicję, w szczególności mniejszości ukraińskiej i żydowskiej. Rozpoczął prof. dr hab. Andrzej Meissner z WSP w Rzeszowie referatem dotyczącym wkładu ukraińskich nauczycieli w rozwój nauki (zaprezentowanym na przykładzie kadry pedagogicznej zatrudnionej w galicyjskich seminariach nauczycielskich). Prof. dr hab. Józef Psenak rozważania swoje poświęcił słowackim gimnazjom w latach 1875-1918. Następnie dr hab. Wiesław Jamrozek z UAM w Poznaniu omówił stanowisko polskiej socjalnej demokracji w Galicji wobec problemów kultury i oświaty ukraińskiej. Oświacie ukraińskiej było także poświęcone wystąpienie Iwana Swarnyka, który odniósł swoje rozważania do terenów Galicji Wschodniej przed 1939 rokiem. Kolejny referent dr Kazimierz Rędziński zaprezentował „Żydowskie fundacje oświatowe w Galicji na przełomie XIX i XX wieku”. Ostatnie w tej Sekcji wystąpienie dr. Andrzeja Ładyżyńskiego z Uniwersytetu Wrocławskiego dotyczyło cudzoziemców i przedstawicieli mniejszości w szkołach zawodowych w Galicji doby autonomicznej.

Sekcja II obradowała pod kierunkiem prof. dr hab. Mirosławy Chamcówny, a następnie prof. dra hab. Witolda Wojdyły. Problematyka Sekcji II dotyczyła roli mniejszości narodowych w kulturze i oświacie polskiej w okresie międzywojennym. Obrady tej sekcji rozpoczął referat dr Jolanty Szablickiej-Żak z Uniwersytetu Wrocławskiego, ukazujący sprawy szkolnictwa i oświaty mniejszości narodowych i wyznaniowych w Sejmie Ustawodawczym II Rzeczypospolitej. Na tle międzynarodowym Polski w zakresie szkolnictwa dla mniejszości narodowych i wyznaniowych Autorka przedstawiła problem mniejszości etnicznych w debatach sejmowych nad konstytucją i ustawami szkolnymi oraz kwestią obrony interesów mniejszości polskiej w zakresie szkolnictwa i oświaty poza granicami Polski.

Kolejne cztery wystąpienia dotyczyły mniejszości żydowskiej. Prof. dr hab. Marta Meducka zaprezentowała interesujący referat o bibliotekach żydowskich w sieci bibliotecznej II Rzeczypospolitej. Przedstawicielka Uniwersytetu Szczecińskiego prof. dr hab. Danuta Koźmian, w komunikacie z badań, donosiła o podręcznikach szkolnych mniejszości żydowskiej w Polsce

międzywojennej. Autorka dokonała próby analizy ilościowej i jakościowej żydowskich podręczników szkolnych. Problematyce mniejszości żydowskiej było poświęcone również wystąpienie dr Haliny Raczek z UMCS w Lublinie, która zaprezentowała działalność oświatową społeczności żydowskiej na lubelszczyźnie w okresie międzywojennym.

Kolejna referentka mgr Małgorzata Bałukiewicz z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach omówiła „Działalność towarzystwa dla opieki nad żydowskimi sierotami we Lwowie (1916 - 1939)”. Następnie dr Ewa Witkowska z Uniwersytetu Łódzkiego w komunikacie z badań przedstawiła szkolnictwo mniejszości narodowych w Łodzi w XIX i XX wieku. Wobec dostępności źródeł referentka postulowała potrzebę dalszych badań i opracowań. Wystąpienie mgr Elżbiety Magiera z Uniwersytetu Szczecińskiego wskazywało na problem mniejszości narodowych w jędrzejewiczowskiej reformie programu historii dla szkół powszechnych w okresie międzywojennym. Natomiast referat dr Władysławy Szulakiewicz z WSP w Rzeszowie poświęcony był Wandzie Bobrowskiej-Nowak jako dydaktykowi historii wychowania.

Odmiennej problematyki dotyczyło wystąpienie dr Ryszardy Cieżniewskiej z WSP w Bydgoszczy, ukazujące niemiecką mniejszość narodową w bydgoskich szkołach w latach 1920 - 1939. Przedstawiciel Uniwersytetu w Rydze Eryk Jekabson scharakteryzował oświatę na Łotwie w latach 1914 - 1940. Prof. dr hab. Eleonora Sapia-Drewniak wespół z dr Leonardem Smółką z WSP w Opolu przedstawili szkolnictwo polskie na Śląsku Opolskim. Ostatnie wystąpienie dr Stefanii Walasek z Uniwersytetu Wrocławskiego było poświęcone młodzieżowym organizacjom polskim na Łotwie w latach 1934 - 1940.

W dyskusjach poruszano problemy związane z brakiem dostępu do źródeł znajdujących się poza granicami Polski oraz obiektywnością interpretacji badań. Wyjaśniono kwestie terminologiczne dotyczące nazewnictwa języków mniejszości żydowskiej. Poruszono sprawę mniejszości białoruskiej oraz czynników warunkujących jej rozwój, a także dyskutowano na temat mniejszości rosyjskiej i polityki kościoła prawosławnego wobec szkolnictwa.

Sformułowano następujące postulaty badawcze: 1) istnieje potrzeba badań podręczników mniejszości narodowych, w szczególności podręczników żydowskich; 2) wyrażono potrzebę badań roli mniejszości narodowych w kulturze i oświacie polskiej przez historyków wychowania reprezentujących określone mniejszości; 3) wskazywano na potrzebę badań sprawozdań z posiedzeń senatu w II Rzeczypospolitej w kontekście mniejszości narodowych; 4) podkreślano konieczność podjęcia badań związanych z działalnością i poglądami historyków wychowania w Drugiej Rzeczypospolitej.

Organizatorzy zapowiedzieli druk referatów.

Elżbieta Magiera

XII Zjazd Szkoleniowo-Naukowy Logopedów

W dniach 11 - 13 października 1996 r. w Lublinie odbył się XII Zjazd Szkoleniowo-Naukowy Logopedów połączony z Walnym Zebraniem Członków Polskiego Towarzystwa Logopedycznego. Miejscem obrad była Aula Instytutu Fizyki UMCS. W Zjeździe wzięło udział prawie 200 osób. Z Irlandii przyjechała dr Patricia Dowd, wiceprzewodnicząca Komitetu Stałej Łączności Ortofonistów i Logopedów w Unii Europejskiej. W związku z 33 rocznicą założenia, a 30 – rejestracji Polskiego Towarzystwa Logopedycznego tematem Zjazdu byli: LUDZIE, WYDARZENIA I OŚRODKI POLSKIEJ LOGOPEDII. Tematyka referatów i dyskusji dotyczyła oczywiście nie tylko ostatnich trzydziestu lat. Przewodniczący PTL prof. B. Adamczyk podkreślił, iż „(...) musimy również pamiętać o ludziach, wydarzeniach i ośrodkach sprzed wielu, wielu lat, dających początki,